

А.І. ДЕВІЦЬКА
(Київ)

ОСОБЛИВОСТІ ІНТОНАЦІЙНИХ ПАРАМЕТРІВ АНГЛІЙСЬКОГО МОВЛЕННЯ СЛОВАКІВ-БІЛІНГВІВ

УДК811.111'367.2(=1.437.6):81'246.2

Девіцька А. І. **Особливості інтонаційних параметрів англійського мовлення словаків-білінгвів**; 9 сторінок; кількість бібліографічних джерел – 18; мова українська.

Анотація. У статті розглянуто особливості інтонаційних параметрів англійського мовлення словаків-білінгвів на матеріалі студентського соціолекту шляхом зіставного аналізу англійського вимовного еталону та інтерферованого мовлення словаків.

Ключові слова: інтонація, англійське мовлення словаків, фонетична інтерференція, білінгвізм, зіставний аналіз, вимовний еталон, соціолект.

Глобальні процеси у сфері науки, економіки, високих технологій, комерційної діяльності, туризмі сприяли становленню англійської мови як засобу міжнаціонального та міжкультурного спілкування у Європі, зокрема у Словаччині. Поширюючись у її різних регіонах, англійська мова набуває більшої варіативності. **Аналіз останніх досліджень та публікацій** свідчить, що питання міжмовних контактів, інтерференції, білінгвізму, перемикування кодів представляють сьогодні значний інтерес для широкого кола лінгвістів. Вагомий внесок у дослідження цих питань зробили вітчизняні (О. Валігура, А. Калита, Ю. Жлуктенко, О. Петренко, С. Семчинський, О. Семенець, О. Ткаченко, О. Чередниченко та ін.) та зарубіжні вчені (У. Вайнрайх, Н. Вахтін, С. Головка, У. Лабов, А. Мартіне, Е. Гауген, W. F. Mackey, S. Romaine, J. C. Wells та ін). Цікавими для нашої роботи є наукові розробки словацьких дослідників М. Біли, М. Олоштяка, А. Богмерової, З. Кральової з вивчення лінгвокогнітивних, комунікативних і соціокультурних аспектів фонетичного оформлення англійського мовлення словаків-білінгвів у контексті міжмовної та міжкультурної взаємодії, адже саме ці аспекти розглядаються як першопричини інтерференції у мовленні білінгвів [1], [11], [17], [18].

Актуальність статті зумовлена її співвідношенням із дослідженням нових регіональних варіантів глобальної англійської мови (*World Englishes*), що сьогодні активно використовуються представниками різних країн, культур, етносів під час особистого, професійного та ділового спілкування.

Метою статті є виявлення особливостей інтонаційних параметрів англійського мовлення словаків-білінгвів на матеріалі студентського соціолекту.

В умовах міжкультурної комунікації відбувається взаємодія просодичних систем різних мов, і інтонація мовлення словацько-англійського білінгва

знає впливу інтерференції. На думку вітчизняної дослідниці О. Валігури [1, с. 155], *фонетична інтерференція* є порушенням вторинної мовної системи та її норми в результаті взаємодії у свідомості мовця фонетичних систем та норм вимови двох, а іноді і більше мов, що проявляються через інтерференцію слухових та вимовних навичок, сформованих на базі даних взаємодіючих систем.

Лінгвістична природа фонетичної інтерференції закладена в особливостях структур та взаємовпливі фонетичних систем контактуючих мов і залежить від специфіки когнітивних процесів, що відбуваються у мовній свідомості білінгва під час іншомовної комунікації. Окрім того, фонетична інтерференція має місце в мовленні білінгвів унаслідок недостатньої сформованості в них іншомовної компетенції, що, у свою чергу, включає мовний, комунікативний і соціокультурний компоненти [2, с. 107].

Фонетична інтерференція поширюється і на сегментну, і на просодичну підсистему фонетичної системи мови та проявляється у процесі породження і сприйняття усного дискурсу білінгвами.

У процесі інтерферованого мовлення інтонація є одним з тих феноменів, без якого неносій мови ніколи не зможе говорити, як носій. Для словацько-англійських студентів-білінгвів знання та правильне уживання інтонації видається надзвичайно складним предметом для опанування, що призводить до невпевненості у вдосконаленні англійської мови. Як наслідок, у повсякденній комунікації хибна інтонація нерідко звучить образливо, а її дефекти призводять до непорозумінь.

Протяг багатьох років вчені намагалися дати точне визначення інтонації. Так, наприклад, словацький дослідник А. Краль розуміє під інтонацією сукупність засобів організації усного мовлення. У зв'язку з цим, слід розрізняти *просодику та інтонацію* [10, с. 265]. На думку Н. Светозарової [6, с. 18], термін "просодика" є ширшим, але у певному відношенні – навіть вузьчим за термін "інтонація". Якщо просодична структура – це спосіб організації звукових послідовностей будь-якої величини (склад, слово, ритмічна група, синтагма, висловлювання), то під інтонацією розуміють тільки спосіб просодичної організації синтагм та висловлювань. З іншого боку, просодикою вважають тільки засоби просодичної організації мовних одиниць, тоді, як у поняття інтонації входить змістовний аспект.

Окремі звуки та звукові комплекси складають сегментний рівень мовлення, а інтонаційні звукові засоби є супrasegmentними характеристиками, що накладаються на фонемну (лінійну) структуру мовлення [5, с. 23]. Набір цих характеристик (компонентів, елементів, засобів, параметрів, ознак) варіюється у різних авторів та розрізняється за термінологією [11], [15].

Інтонація, як фонетичне явище, може розглядатися в артикуляційному, акустичному та фонологічному аспектах [6, с. 19]. При цьому слід враховувати, що деякі дослідники принципово розмежовують фонетичний та фонологічний підходи у вивченні інтонації [4], [5].

Згідно фонетичного підходу, інтонація – це, передусім, засіб оформлення мовлення, створення його цілісності та поділу мовленнєвого потоку на мінімальні відрізки у смислому відношенні [4], [6], [8], [11].

У рамках фонологічного підходу підкреслюється знаковість інтонаційних одиниць: встановлюються просодичні протиставлення та фонологічні ознаки, що слугують для розрізнення фраз та їх частин [4, с. 24]. Виходячи з цього, можна стверджувати, що інтонація є системою відносин, а її одиниці доповнюють список фонологічних одиниць.

До первинної функції інтонації належить перетворення слів (називних одиниць) у висловлювання (комунікативні одиниці), при цьому найважливішою із вторинних (модальних) є характеристика цілі висловлювання, а додатковою модальною функцією – емоційна.

Однією з найважливіших функцій інтонації, на думку більшості вчених, є її участь у оформленні комунікативних типів висловлювань. Також, нерідко інтонація представляє інтерес для лінгвістів з емоційної сторони, як засіб вираження почуттів та виразного мовлення [15, с. 82-84], [14].

Л. Зіндер, розрізняючи дві функції інтонації – комунікативну та функцію вираження емоційних значень та відтінків, пропонує вважати єдиною комунікативною функцією все те, що пов'язує інтонацію зі смисловим та синтаксичним строем [3, с. 9]. Дослідник П. Роуч справедливо зауважив, що висота тону інтонації відіграє найважливішу роль [15].

Як вже зазначалось, до складових елементів інтонації входять [15, с. 90]: *мелодика мовлення*, яка реалізується за допомогою підвищення або пониження голосу у фразі; *ритм мовлення*, тобто чергування наголошених та ненаголошених складів; *темп* – швидкість або протяжність мовлення; *паузи* між мовленням; *тембр* або звукове забарвлення, що надає мовленню ті чи інші емоційно-експресивні відтінки; *фразовий та логічний наголос*, що служить засобом виділення окремих слів у реченні.

Інтерфероване англійське мовлення словацьких студентів-білінгвів має свої особливості на сегментному та надсегментному рівнях. Дослідження словацької інтонації, зокрема мелодики словацького речення, розпочалося ще вченими А. Бернолаком та Л. Штуром. Відомості про просодичні властивості словацької мови представлені у працях А. Краля, Ш. Крчмері, Л. Новака, Г. Бартека, С. Петріка, В. Углара, Й. Міхала, Й. Станіслава, Є. Пауліни, Й. Ружічки, М. Урбанчека, Ф. Міко, Й. Містріка, С. Ондрейовіча, а також Й. Сабола та Й. Циммермана. За класифікацією Й. Сабола, ритмічний закон словацької мови формулюється наступним чином: в одному слові не можуть стояти два довгих склади (тобто склади з довгими подовженими приголосними); якщо таке стається, то другий склад повинен скоротитися [16, с. 466-467]. У літературній словацькій мові словесний наголос падає на перший склад слова [11]. Хоча ця наголошеність характеризує двоскладові та трискладові слова, для багатоскладових слів існує побічний наголос. На думку словацьких лінгвістів [7], [9], [12], [13], за своєю природою інтонаційна система словацької

мови є гетерогенною та може бути описана з різних позицій. Розглянемо декілька ознак, що характеризують специфіку інтонації словацького речення:

- сильний фразовий наголос;
- великий тоновий інтервал;
- прагнення мовця зробити вагомим кожне слово;
- мелодика кінцевого такту падає монотонно (при цьому іноді у жінок спостерігається кінцевий підйом);
  - у відрізьку з каденцією тон до паузи часто понижується;
  - виділення слова здійснюється за допомогою подовження складу або динамічним посиленням передостаннього складу;
  - характерне подовження наголошених складів.

Для англійської мови характерним є те, що звичайні твердження, накази, спеціальні запитання вимовляються за допомогою низхідного тону; некатегоричні твердження, що виражають сумнів, невпевненість, прохання, загальні питання (на які потрібно дати стверджувальну або заперечну відповідь), короткі запитання, вигуки питального характеру, – вимовляються із висхідним тоном. Усередині цих двох широких підрозділів можуть семантично протиставлятися кілька простих і складних тонів [15].

Згідно експериментального дослідження на предмет виявлення відмінностей між інтонацією словацько-англійських білінгвів та носіїв мови було виявлено наступні відхилення: спонтанне мовлення словацько-англійських білінгвів є більш монотонним, аніж у носіїв мови; виявлено труднощі з наголосом (у словацькій мові наголос падає на перший склад у слові, тоді як в англійській мові – на інші склади); для словацько-англійських білінгвів складними є мовні сегменти, що формують інтонацію, а не відмінності мелодичних систем даних мов; частими помилками словацько-англійських білінгвів є вимова довгих звуків без будь-якої інтонації [17], на кшталт однотонного набору складів, наприклад у висловленні-еталоні *Sue Mc Alistar looks at the dangers of high-technology terrorism* інтонація у межах тону голосу у 30 Гц звучить надто однотонно, ядро з невеликим підйомом реалізоване на складі *te-* (terrorism). Встановлено, що словацько-англійські білінгви з *низьким ступенем фонетичної інтерференції*, охоплюють ширший діапазон інтонації, а чіткі склади у їх мовленні легко ідентифікувати; використання типів інтонації для вираження різних ідей у словацько-англійських білінгвів та носіїв мови є однаковим; два основні ядерні тони – низхідний та висхідний, які є найбільш уживаними у двох мовах, відіграють одну й ту саму функцію як у словацькій, так і в англійській мові (низхідний ядерний тон вказує на завершеність думки, висхідний ядерний тон вживається у всіх видах запитань, ввічливих прохань та дружніх привітань); відмінності у вживанні тонів стають очевидними наприкінці інтонаційної групи, коли носій мови вживає низький або середній рівний тон, тоді, як словацько-англійській білінгв використовує низхідний тон [17], наприклад у висловленні-еталоні *In almost every respect, the world is now firmly in the grasp of technology* у кінці першої інтонаційної групи

In almost every respect/ носій мови реалізує низький висхідний тон, що виражає незакінченість промови, натомість словацько-англійський білінгв використовує низхідний тон, через що його промова видається невиразною та часом нудною.

Отже, результати аудитивного аналізу експериментального матеріалу дослідження показали, що словацька мова у порівнянні з англійською характеризується більшою словесною просодією, фразовим смисловим навантаженням, тривалістю та силою висловлення.

На перспективу вважаємо за доцільне подальше вивчення особливостей англійського мовлення словацько-англійських білінгвів на надсегментному рівні, що сприятиме цілісному розумінню мовних процесів, які відбуваються при контактуванні мов.

Література

1. Валігура О. Фонетична інтерференція в англійському мовленні українських білінгвів: Монографія / Ольга Валігура. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2008. – 288 с.
2. Валігура О. Систематизація ознак мовної інтерференції // Ольга Валігура / Нова філологія / за ред. Манакіна В. М. – Запоріжжя: ЗНУ, 2009. – № 36. – С. 104-110.
3. Зиндер Л. Р. К вопросу об артикуляционной базе // Л. Р. Зиндер. – Экспериментально-фонетический анализ речи: Проблемы и методы. – №1, 1984. – С. 8-12.
4. Исаев М. К. Лингво-контрастивное исследование речевой деятельности в условиях искусственного двуязычия (экспериментально-фонетическое исследование на материале английского и казахского языков): автореф. дис. на соискание науч. степени д-ра филол. наук: спец. 10.02.19 "Теория языкознания" / М. К. Исаев. – М., 1992. – 50 с.
5. Метлюк А. А. Взаимодействие просодических систем в речи билингва / А. А. Метлюк. – Мн.: Вышэйшая школа, 1986. – 112 с.
6. Светозарова Н. Д. Фонетическая реализация интонационных противопоставлений // Актуальные вопросы интонации / отв. ред. В. И. Петрянкина. – М., 1984. – С. 16-23.
7. Bilá, M. (2000) Duration of Pauses in Slovak and L1 Speaker's Productions of English. A Preliminary Investigation. In: 6th Conference on British, American and Canadian Studies. Conference Proceedings, Opava, Czech Republic, 2000. (forthcoming)
8. Brown G. Listening to Spoken English / Gillian Brown. – 2nd edition. – Harlow: Longman, 1990. – 178 p.
9. Čertíková H.: Větná intonácia v Slovenskom rozhlase. / H. Čertíková. – Slovenská reč, 67, 2002. – S. 74-77.
10. Kráľ, Á. Intonácia oznamovacej vety / Á. Kráľ. – Slovenská reč, 66, 2001. – S. 257-277.
11. Kráľ, Á. Pravidlá slovenskej výslovnosti / Á. Kráľ. – 2. vyd. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1988. – 632 s.
12. Kráľová, Z. Slovensko-anglická zvuková interferencia / Zdena Kráľová. – Žilina: Fakulta prírodných vied Žilinskej univerzity v Žiline, 2005. – 100 s.

13. Lenhardtová L. Interferencia slovenčiny a angličtiny na fonologickej rovine (Analýza chýb slovenských študentov v produkcii niektorých foném): Dizertačná práca / Lydia Lenhardtová. – Bratislava: Filozofická fakulta Univerzity Komenského, 1989. – 198 s.

14. Major R. C. Transfer in Second Language Phonology: A review / Roy C. Major // Phonology and Second language Acquisition. – Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2008. – P. 63-94.

15. Roach, P. English Phonetics and Phonology / P. Roach. – Cambridge University Press, 1991. – 283 p.

16. Sabol J. Intonácia spisovnej slovenčiny / J. Sabol // Slovakistické štúdie. Zborník vybraných prednášok Letného seminára slovenského jazyka a kultúry SAS // Red. J. Mistrik. – Martin: Matica slovenská, 1985. – S. 465-470.

17. Timková R. Intonation of English in the Process of Second Language Acquisition / Renáta Timková. – Phonetics Teaching and Learning 2001 Conference Proceedings. – Safarik University, 2001.

18. Wells J. C. Overcoming Phonetic Interference / J. C. Wells // Speech, Hearing and Language: Work in Progress. – 2000. – Vol. 11. – P. 111-128.

ОСОБЕННОСТИ ИНТОНАЦИОННЫХ ПАРАМЕТРОВ АНГЛИЙСКОЙ РЕЧИ СЛОВАКОВ-БИЛИНГВОВ

А. И. Девіцкая

Аннотация

В статье рассмотрены особенности интонационных параметров английской речи словаков-билингвов на материале студенческого социолекта путем сопоставительного анализа английского произносительного эталона и интерферированной речи словаков.

Ключевые слова: интонация, английская речь словаков, фонетическая интерференция, билингвизм, сопоставительный анализ, произносительный эталон, социолект.

PECULIARITIES OF INTONATION PARAMETERS IN SLOVAK BILINGUALS' ENGLISH SPEECH

A. I. Devitska

Summary

The article deals with peculiarities of intonation parameters in Slovak bilinguals' English speech (case of student sociolect) by means of contrastive analysis of pronunciation standard and Slovaks' interfered speech.

Key words: intonation, Slovaks' English speech, phonetic interference, bilingualism, contrastive analysis, pronunciation standard, sociolect.